

Lule-och pitesamisk immateriell kulturarv

Lis-Mari Hjortfors

Museumsleder/etnolog

131014-15

ÁRRÁN
Julevsáme guovdásj Lulesamisk senter

Árran

- Árrans formål e å eie og drive Árran som en nasjonal samisk institusjon for derigjennom å sikre, utvikle og vidareføre lulesamisk kultur, språk og samfunnsliv

Árrans ansvarsområden

- Árran ska samla in och dokumentera samisk materiell och immateriell kultur, historia och traditionskunskap, med focus på det lule-och pitesamiska området i Norge. Árran dokumenterar både ur ett historisk, etnologiskt, arkeologiskt och språkligt perspektiv

Lulesamiskt område

- Det lulesamiska området i Norge ligger i Nordland fylke och sträcker sig från området runt Saltenfjorden i söder och till Ballangen kommune i nord. Nord-Salten regionen. Tysfjord Kommune.
- På svensk sida ligger det lulesamiska området mellan Pite älv i söder till Kaitum älv i nord. Gällivare och Jokkmokk och norra Arjeplogs kommun

Pitesamiskt område

- Det pitesamiska området ligger i Nordland fylke, området runt Saltenfjorden och Sulitjelma i nord och till Rana i söder. På svensk sida är det pitesamiska området Arjeplog, Arvidsjaur och ned till Bottenviken

Árran

- Dávvervuorkka- Museum
- Giella-språksenter
- Mánálgárdde- Barnehagen
- Forskning och Utvikling (FOU)
- Direktør med stab

Museumsverksamhet

- Magasin
- Dokumentation och insamling av materiell och immateriell kulturarv.
- Basutställningar.
- Förmedling, pedagogisk verksamhet
- Nästa stora basutställning «Fra vugge till grav»

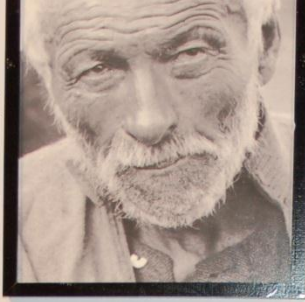

gápptáj gárwuuna, sábmne

Esski gá

lau huoman. Jeg prater

og fant ut

ikke samisk og bruker ikke

Patte, afrikáaga, jali ...

likevel er jeg same.

gå Mari Boine bráunna

Mij merrasáme lip giela-

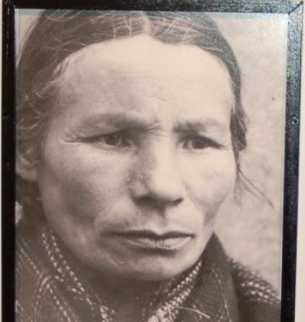
Man lau kame same.

ájmon. Vi sjpsamer har

jeg har usger á passe og andre ting som skal gjøres.

mistet vårt språk, men det

Det var først da jeg kom til Kjopsvik, og fant ut

samiske tankegodset er der.

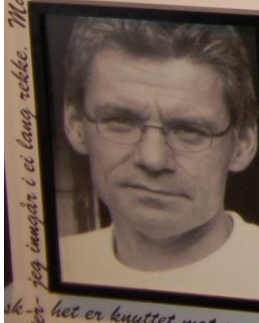
de esski lip

Stuorra oasse muu sámevuodas la biednagoahtáj tjand-

Gå Gånágis Samedikkeu rabáj ja gå Mari Boine bráunna

da Mari Boine

eg inngår i ei lang rekke.

det er knyttet mot samling

ikke rundt og tenker på det hele dagen.

huset og det

en Måskeen, de gávnadiv mán lidjiv sábmne.

same. Á vámnusát lip ulmuvja diuna velka ja de esski lip

men, afrikauere, eller ...

Kongen åpnet Sametinget og da Mari Boine

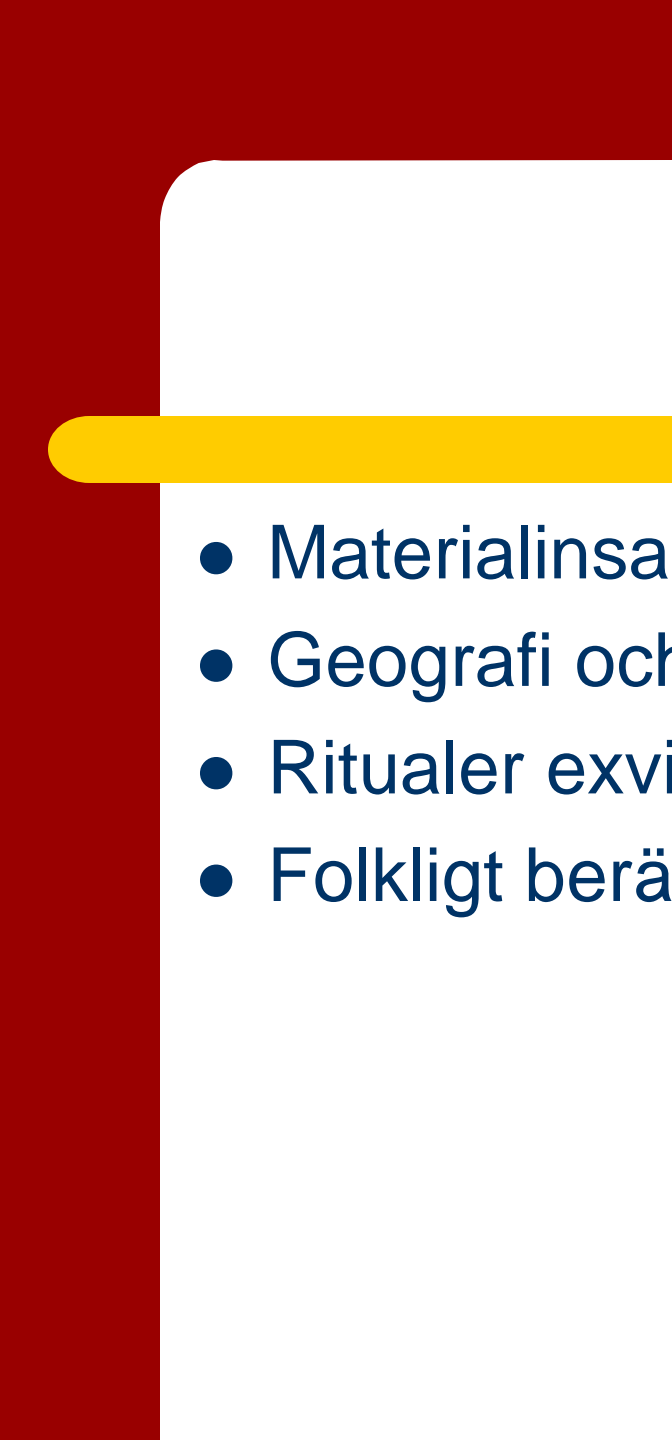
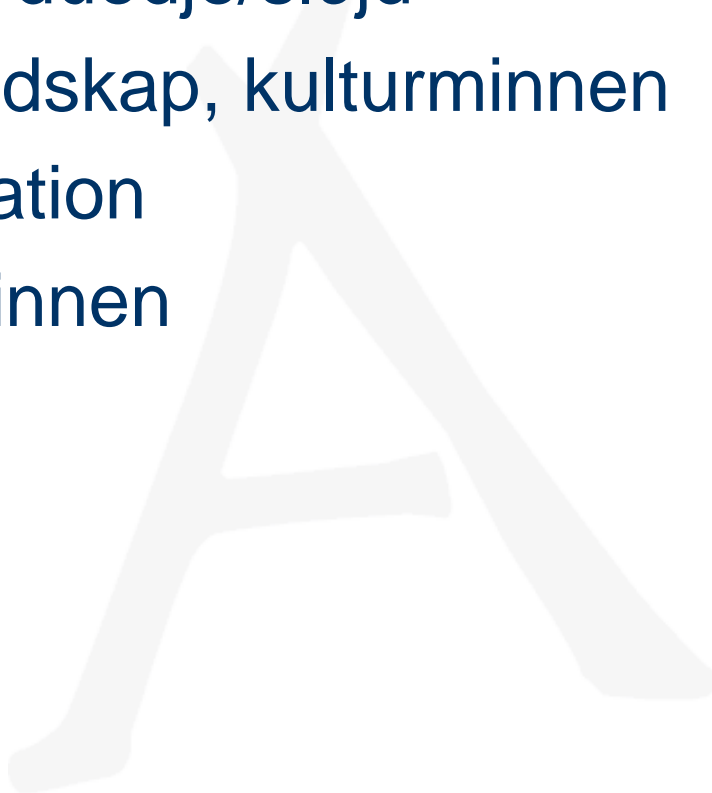

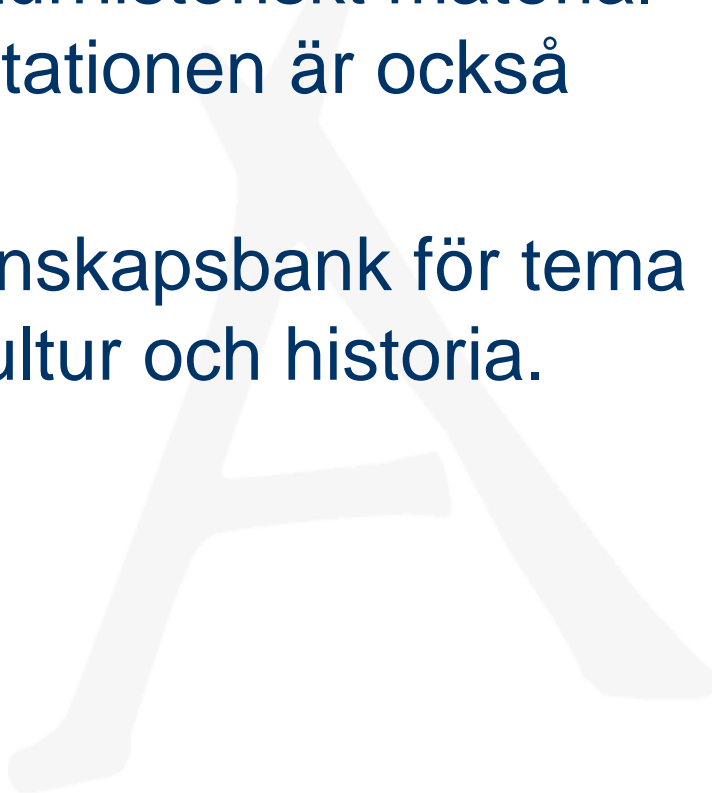
men, afrikauere, eller ...

Kongen åpnet Sametinget og da Mari Boine

Kulturminnen och kulturmiljö

- Registreringar av samiska kulturminnen och kulturmiljöer.
- Arkivsök och intervjuer

-
- Materialinsamling och duodje/slöjd
  - Geografi och kulturlandskap, kulturminnen
  - Ritualer exvis konfirmation
  - Folkligt berättande, minnen
-

-
- Det sätts focus på kulturhistoriskt material men samtidsdokumentationen är också viktig.
  - Árran skall vara en kunskapsbank för tema kopplade till samisk kultur och historia.
-

Utställning Fra vugge til grav

- Utställningen skall vara baserad på traditionell kunskap och den immateriella kulturen.
- Frågan vi vill ha svar på är inte vad vi lever av utan vad vi lever för
- Människan står i centrum och det ska handla om den inre verklighetsuppfattningen- tankar om att vara människa

Fra vugge til grav

- Utstillingen vil bidra til att öka forståelsen för kulturella skillnader.
- Utstillingen skall vara organiserat runt olika övergangsritualer i livet: fødsel och dop, konfirmation, giftemål och død.

Fra vugge til grav projektet

- Árran dokumenterade via arkivstudier och en del intervjuer-död och begravning
- Árran dokumenterade via arkivstudier och via intervjuer - födsel, dop, konfirmation och ungdomstid

Duodje – sy kofte

Måttagning

Konfirmanderna 2010

Arbbediehto-traditionell kunskap

- Dokumentation av traditionell kunskap
- Kunskapen benämns traditionell eftersom den överförs från individ till individ och från generation till generation
- Kunskapen kan vara dokument i form av bl.a. intervjuer, text, bilder, film, gps-data, kartor, ljudfiler, länkar till andra källor, forskningsbaserad litteratur.

Samisk kulturarv

- Det samiska kulturarvet är våra förfäders lämningar i markerna, flyttleder, boplatser, förkristna gravplatser (det samiska kulturlandskapet), heliga platser (det samiska sakrala landskapet), kulturhistoriska föremål, muntliga traditioner, heliga föremål (heliga trummor, seitar) och samiska kvarlevor.

Kulturarv

- Rätten till ett samiskt kulturarv handlar om rätten att tolka och definiera sin historia och sitt förflutna.
- Det handlar också om att få förvalta och förmedla sitt förflutna på samiska museer

Dokumentation och förmedling

- Informationssystem måste tillrättaläggas så att samiska lokalsamhällen kan utöva lokal kontroll över och säkra ägar rättigheter till det dokumenterade materialet.
- Informationssystemet måste anpassas de etiska och juridiska aspekterna som hör till traditionell kunskap och urfolks rättigheter.

Nettverk

- BRUDD-nettverk
- Mangfoldsnettverk
- Árbediehtu
- Samiskt museumsnettverk
  - Samisk samlingsplan
  - PRIMUS
  - Samisk terminologi

Pågående projekt

- Grenseledsprojektet/Sörfjordsfjellet
- Nordbukt projektet
- Árbediehtu
- Grenslopeprojektet

Andersgårdet efter Rådjelbálges

Projekt

- Samiske kulturspor i traer. Lønsdal i Saltdal
- Om barktagning. Intervjuer och arkivsök och arkeologisk utgrävning
- Tuva projektet. Hamarøy. Samisk gård. Arkeologisk utgrävning, arkivsök och intervjuer
- Bruddprosjekt, rasbiologi
- Mangfoldsprosjekt, Spor på stedet

Tuva

Pågående projekt

- Stedsnavnprosjekt
- Språk og stedsnavn i pitesamisk område
- Registrering av samiske kulturminner i Beiarn kommune
- Stedsnavn og fortellinger i pitesamisk område - árbediehtu

Pitesamisk stedsnavnprosjekt

- Árrans pitesamiske stedsnavnprosjekt ble startet opp i januar 2011, og avsluttes innen utgangen av 2014. Prosjektet har to hoveddeler; en dokumentasjonsdel og en formidlingsdel. Første del av hovedprosjektet ble ferdigstilt i starten av 2013.

- I denne første fasen ble pitesamiske stedsnavn innsamlet, registrert og språklig analysert. Noe informasjon knyttet til den tradisjonelle bruken av stedene, kulturminner, sagn og myter ble også dokumentert.
- Kartor, bok, vandringsutstilling

Delaktighet

- Folkemöten
- Information
- Avtal, arkiv

Arran- Ajte Interregprojekt

- Tre generationer berättar. Intervjuer med tre generationer och ur ett språkligt perspektiv
- Före gränser och över gränser. Arkeologiskt, historiskt och etnologiskt perspektiv. Renskötsel, fårskötsel, fångstanlägg, stengården
- Samarbete med bl a Universtitet i Nordland, Bodö, Tromsö, Umeå

Traditionskunskapsprojekt

- Dokumentation av bruken av fjällsamiskt och fjordsamiskt område. Nordbukt, Hellemobotten, Gaisemierro på svensk sida
- Lavvo, vindskydd, hur göra upp eld, fiske, blöjor, sennegress, hjortronplockning, hur man vandrar över myrar, betesområden

Duodjeprojekt 2012-2013--

- Samarbetsprojekt
- Duodje projektet Duodje Nordlannda, ASVO Arran.
- Kurser
- Vägledare
- Näring, bedrift, innovation, ny design, lärlingsordningen
- Dokumentation

Musik/jojk/psalmer

- Lars Magne Andreassen
- Katarina Rimpi
- Erling Urheim
- Heidi Andersen
- Dokumentation, mastergrad i samiska psalmer

Utfordring

- Insatsområden, ekonomiska och personella resurser
- Samtidsdokumentation
- Arbeta gränslöst, svårighet att tänka helhet
- Etiska frågor, traditionsbärare, avtal, webb

Hur går vi vidare i arbetet?

- Inventera och formulera insatsområden
- Institutioner, organisationer, föreningar
- Tematik, samtidsdokumentation
- Dokumentation och förmedling direkt, exvis Tuva
- Involvera barn och ungdom och äldre
- Sápmi, arbeta gränslöst med projekt

Vem kan följa upp arbetet?

- Samiska institutioner
- Nettverk
- Grupper
- enkelpersoner

Förväntningar

- Förväntningar i arbetet med immateriell kulturarv
- Sametinget: Insatsområden och ekonomiska/personella resurser
- Kulturrådet: Insatsområden och ekonomiska/personella resurser

Ållo gijtto!

A